RECENZII

„Școala muzicologică Francisc László – lecții perene și mărturii”

Mirela Mercean-Țârc

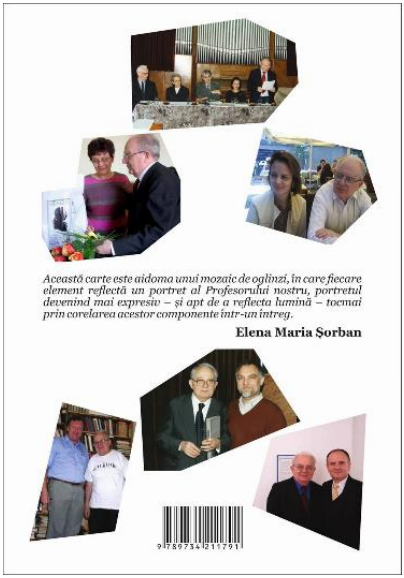

Sub acest titlu, a apărut la Editura Muzicală București, în 2020, volumul închinat memoriei acestui îndrăgit profesor și respectat muzicolog, la 10 ani de la dispariția sa. Ediția coordonată de Elena Maria Șorban conține 44 de mărturii, confesiuni, amintiri, creionând portretul Mentorului în culorile vibrante ale sentimentelor de recunoștință, admirație, prietenie. O carte-omagiu și, în același timp, o carte-document, în care cititorul poate recompune, reconstitui prin „ochii discipolilor”,

colaboratorilor și prietenilor săi, spiritul unui om de știință impecabil, de o modestie rară, având ca profesiune de credință iubirea pentru muzică și vocația prieteniei.

Titulatura de „Școala muzicologică Francisc László ” este la fel de adevărată, pe cât de ilegitimă pare în contextul recunoașterii sale academice, întrucât ea nu constă în hârtii, diplome, examene parafate semnate și arhivate în registrul unei instituții, ci în valoarea științifică și umană „semănată” în fiecare dintre discipoli, fie ei muzicologi, interpreți, studenți, masteranzi, doctoranzi sau manageri. O școală muzicologică vie, bazată pe „profesionalismul autentic”, care, „în accepția lui integrală ... nu poate fi asimilat decât prin transmitere directă într-un context maieutic, de la Maestru la discipol” (Oleg Garaz, p.190). Un maestru „autodidact”, a cărui autoritate s-a impus prin puterea exemplului personal, îmbogățind patrimoniul muzicologiei cu peste 500 de studii, peste 2000 de articole și 22 de cărți, sute de prelegeri, „de la București la Osaka”, susținute în maghiară, română și germană. A onorat prin calitatea de membru fondator sau președinte, 21 de societăți și fundații, fiind răsplătit cu 23 de premii și distincții pentru întreaga sa activitate. Un „autodidact” care s-a considerat fericit cu acest statut, deoarece în știință și-a „ales maeștrii în mod liber” (p. 34) dintre uriașii savanți și eruditi ai domeniului.

Cele două părți ale cărții sunt intitulate *Magister dixit*, respectiv *Discipuli et collaboratores dicunt*. Prima parte prilejuiește cititorului întâlnirea cu personalitatea muzicologului Francisc László, prin intermediul a două texte de o elocvență nobilă și seducătoare ce reflectă „modelul muzicologiei umaniste” (Laura Vasiliu, p. 167), practicat și trăit: *Ars musicologica* și *Învățăm, învățați.* Spicuim cîteva idei revelatoare: „Înainte de a fi materie, disciplină academică sau direcție de specializare, muzicologia trebuie să fie pentru noi un mijloc de pătrundere a tainei, a miracolului care este muzica însăși. Atașamentul nostru față de muzică trebuie să urmeze modelul dragostei de Dumnezeu a credincioșilor fanatici. Fără identificarea plenară cu marea muzică și aura ei istoric-social-psihologică, muzicologul este și rămâne, fatal, un lucrător „tehnico-administrativ” (F. László, *Ars musicologica*, p. 21.)

Câștigarea „fratelui- cititor” prin toate „mijloacele scriitoricești”, cultivarea întregii game de genuri specifice profesiunii, în scopul „primenirii spirituale” a acestuia – sunt sfaturi adresate tânărului confrate- muzicolog, ce își asumă destinul unui „specialist care asaltează tainele cele mai imateriale dintre arte” (F. László, p. 25).

Alte teme abordate în conferința susținută în Aula Universității de Arte „George Enescu” din Iași, în 2005, reflectă deschiderea vizionară către aprofundarea studiului muzicologiei în centre universitare de prestigiu din străinătate, obligativitatea cunoașterii a cel puțin două dintre limbile de circulație internațională pentru o mai bună conectivitate cu specialiștii din domeniu, necesitatea înființării unei Societăți Române de Muzicologie afiliată Societății Internaționale de Muzicologie (un vis neîmplinit).

Din cel cel de-al doilea articol, *Învățăm, învățați, se* desprinde un important crez al profesorului László: „cunoașterea prin predare”, conform generoasei sintagme *Docendi discimus* – „Învățăm învățându-i pe alții” (Fr. László, p. 37). Mărturisea tuturor că învață continuu de la cursanții săi. Asumarea rolului de formator prin atitudinea generoasă și prietenoasă, dar exigentă, încurajarea și coordonarea de pe poziții de egalitate, într-o relație bazată pe încredere și colegialitate sunt câteva dintre calitățile mentorului Fr. László, relatate de fiecare dintre semnatarii articolelor cărții, în culori vii și emoționante.

Structurată în ordinea cronologică a contactului „discipolilor” cu Maestrul, partea a doua a cărții se prezintă ca un „mozaic de oglinzi, în care fiecare element reflectă un portret al Profesorului nostru, portretul devenind mai expresiv – și apt de a reflecta lumină – tocmai prin corelarea acestor componente într-un întreg” (Elena Șorban, p. 10). Acest întreg se coagulează într-un tablou care prinde viață pentru cititor conturând o carieră și o personalitate de talie europeană „organic multiculturală” (Bianca Țiplea, p. 132), un „muzicolog cu o cunoaștere enciclopedică și spirit analitic ascuțit” (Johannes Killyen, p. 161), un „excepțional promotor al dialogului interetnic și intercultural” (Franz Metz, p. 66) un

„Homo Transylvanicus” (Ursula Phillipi, p. 72) ce și-a ales discipolii după „ criterii de selecție care depășeau, așa cum e și firesc, granițele pe care limba tradiția, confesiunile religioase le impun de multe ori” (Emil Vișenescu, p. 123). „Ferenc László a fost animat de un patriotism autentic, modern, bazat pe valori, respingând șovinismul și intoleranța. Și-a dorit un Ardeal al bunei înțelegeri, a avut numeroși prieteni de etnii diverse, mulți români, printre care mă mândresc că am fost și eu. Tatăl său, Dezső László, personalitate impunătoare a bisericii calvine din Cluj, i-a transmis spiritul universal al toleranței creștine” (Dan Vlăduțiu, p. 50).

Evocări din tinerețe îl revelează ca „orator desăvârșit”, care „poseda sclipirea de a trezi interesul cititorului prin detalii șocante” (Vlăduțiu, p. 50), ca organizator al orchestrei elevilor la Liceul de Muzică din Cluj și al „cercului de studiere a operei lui Mozart”, în care elevii aveau „revelația că analiza unui text muzical nu este o teorie aridă, ci poate deveni o aventură intelectuală fascinantă când este făcută de un muzician cu har” (Adriana Bera, p. 53). A fost fondatorul unor formații camerale de prestigiu, din unele a făcut parte ca flautist.

Ca neobosit publicist în presa scrisă, a avut un condei care îmbina „câteva constante esențiale: probitatea științifică, tonalitate echilibrată și civilizată, discernământ axiologic, corectitudinea și plasticitatea lingvistică, preocuparea pentru concordia interetnică” (Virgil Mihaiu, p. 70), precum și „precizia comunicării, arcuirea superbă a textului scris, care zâmbește” (Dora Cojocaru, p. 185). Aceste valori le-a cultivat în fiecare dintre discipolii săi, care, până astăzi, urmează etape esențiale în alcătuirea unui text, știind „cum să procuri și să verifici informația, cum să-ți asumi astfel răspunderea pentru ceea ce scrii, cum să te adaptezi contextului în care-ți etalezi cercetarea... și, mai presus de toate, guvernând aceste etape: exigența” (Valentina Sandu-Dediu, p. 114). O exigență pe care o cunosc toți cei care au trecut prin „atelierul de muzicologie” cu sediul în strada Voltaire, o „cameră cu vedere spre Cunoaștere” (Ioana Baalbaki, p. 231), cu pereții tapițați de cărți și muzică, în care Profesorul îi întîmpina pe inițiați cu o „caldă colegialitate” (Bianca Țiplea Temeș, p. 132) întâlniri ce se transformau în

studiu intens și pasionat, coordonat după criterii științifice stricte. Obiceiul de a cere studenților și colaboratorilor să-i verifice textele, să aducă corecturi, să-și exprime opiniile este și azi o practică muzicologică curentă între discipolii săi, creând punți de comunicare între cei pe care-i considera „confrați". Era în același timp și o metodă de „educare subtil mascată", o încredere pe care o acorda fără rezerve „învățăcelului", încurajându-l să țintească tot mai sus: „așteptările înalte" fiind „semnul încrederii în student" (Bernadette Czumbil, p. 179). Descrierile îl înfățișează ca pe un pedagog desăvârșit, care „știa să-i conducă pe discipoli la aflarea noului și formularea esențialului în maniera dialogului socratic, un Magistru care știa „ să planteze în conștiință „marcaje..., concepte amorsate în așteptarea activării", prin „idei foarte simple intercalate neostentativ în dialogul calm și limpede" (Oleg Garaz, p. 189). „Întreaga sa metodă de a-i învăța pe ceilalți a iradiat din personalitateasa, din felul său special de a fi. Aș spune că un bun pedagog înseamnă a fi tu însuți, acordând discipolului libertatea de a crește în așa fel încât să-și mențină propria identitate.... este vorba despre autoinițiere împărtășită sau trăită bilateral" (Valentin Trifescu, p. 230).

Marea lui satisfacție era aceea de a împărtăși bucuria realizărilor cu fiecare „protejat", fapt ce arată implicarea totală în modelarea și desăvârșirea instruirii fiecăruia. Majoritatea discipolilor amintesc cu recunoștință că au beneficiat nu numai de îndrumarea în cercetarea științifică, ci și de burse de studiu, de stagii de cercetare la cele mai prestigioase instituții de muzică din Europa, mijlocite cu generozitate și entuziasm de Fr. László: Dorina Mangra (la Basel) și Melinda Béres (Salzburg, Fertöd), clarinetistul Emil Vișenescu (Ungaria), pianista Bernadette Czumbil (Köln), tubistul Liviu Deac (Budapesta), pianistul Albert Sassmann (de la Viena la ANMGD Cluj), muzicologele Elena Șorban (Budapesta), Viola Biró (Budapesta), Iulia Mogoșan (Leipzig), istoricul Valentin Trifescu (Strasbourg).

Umorul fin, dorința de a ajuta, capacitatea de a critica constructiv (Ioana Baalbaki, p. 234), „modul neostentativ de a -și împărtăși vastele cunoștințe" (Bianca Țiplea, p. 132),

„farmecul discret al erudiției" (Laura Manolache, p. 100), „gentilețe dublată de o impecabilă educație" (Haiganuș Preda-Schimek, p. 240), implicarea totală în evoluția carierei discipolilor săi, „autoritatea profesională care se impunea de la sine" prin „cultură, educație, generozitate, blândețe" (Dorina Mangra, p. 139), „sinceritatea deplină", „integritatea profesională și morală" (Elena Șorban, p. 77), atitudinea paternă (Constantin Tufan Stan, p. 208) sunt calități umane despre care se vorbește constant, cu gratitudine și recunoștință, dar mai ales, cu conștiința de a fi calități nobile, referențiale, care l-au creditat a rămâne în conștiința discipolilor: „Mentorul meu, exemplu de viață" (Ignác-Csaba Filip, p. 120), „Omul și profesorul-etalon" (Róbert Vilmos György, p. 109), „mentor și coleg devotat" (Dorina Mangra, p. 136), magistru și amic (Virgil Mihaiu, p. 69), „Profesorul exemplar" (Elena Șorban, p. 74).

Fr. László a fost un model de profesionalism, dar și un model de integritate refuzând să colaboreze cu securitatea comunistă, în 1971, atunci când fusese „agățat" și interogat. Asistase, într-o perioadă de cruntă persecuție a intelectualității, la arestarea tatălui său, Dezső László, cleric protestant, trimis în lagărul de muncă la Canal în 1952 pentru credința sa. Făcuse parte din orchestra recrutată de dirijorul Erich Bergel pentru interpretarea oratoriului „Creațiunea" de J. Haydn, în biserici din Transilvania – un act de „rezistanță prin cultură", care, în 1955, s-a soldat cu arestarea și persecutarea dirijorului. Și-a găsit refuzul de colaborare în arhivele Securității de Stat după anul 2000, întâmplarea fiind povestită de prietenul său, violonistul Ladislau Csendes, cercetător CNSAS, cu umor și admirație; „Îmi imaginez că a vorbit prietenos uitându-se în ochii securistului. Sunt convins că a folosit un ton calm, dar ferm și probabil a reușit să-l descumpănească pe ofițer, spunându-i răspicat că delațiunea nu-i stă în caracter" (Ladislau Csendes, p. 108).

Portretul lui Francisc László se întregește din creionări caleidoscopice în imaginea atotcuprinzătoare a unui uriaș cercetător al creației bartókiene (225 de studii și eseuri), cu o contribuție majoră în trasarea legăturilor acestuia cu România,

colaborarea Bartók – Brăiloiu, revelarea primatului textului românesc în geneza *Cantatei profana* și reconstituirea culegerilor din Banat, toate acestea nefiind egalate ca importanță decât de valoroasa sa culegere de epistole bartókiene, adresate unor destinatari români (Viola Biró, p. 220-221). Cercetarea asupra creațiilor lui Mozart, Bach, Liszt, Carol Mikuli, Philipp Caudella, G. Enescu, Z. Kodály, Gy. Kurtág, Gy. Ligeti în context românesc și european, tratarea unor tematici ca istoria muzicală a Clujului în secolele 19-20, receptarea muzicii lui Schönberg în Transilvania multietnică reflectă „viziunea coexistenței multiculturale din spațiul central – european" (Helmut Loos, p. 156), fapt care a condus la inițiativa înființării „Societății de Colaborare pentru Istoria Muzicii în Europa Centrală și de Est." Fondarea „Junimii Muzicale" la București, a Societății Române Mozart la Cluj, a Societății Muzicale Maghiare din România, a Fundației „Sigismund Toduță", a „Societății Filarmonice§ clujene reflectă calitatea sa de „organizator tenace" (B. Țiplea, p. 132), dorința sa de schimbare a mentalităților, „de a crea punți culturale pe plan internațional"... Profesorul László avea convingerea că, după decembrie 89, societatea civilă, organizațiile nonguvernamentale vor constitui motorul renașterii, al reconstrucției României" (A. Bera, p. 54). El însuși a fost un „motor al modernizării muzicologiei" concepând proiecte îndrăznețe ce au constituit o școală de comunicare și management, de organizare și răspundere pentru viitorii directori de festivaluri și societăți, cărora le-a înlesnit legături cu mari artiști, din instituții de prestigiu din necesitatea de a conferi însemnătate și anvergură oricărui demers cultural.

O piesă-omagiu pentru pian, de György Kurtág: *In memoriam László Ferenc*, publicată în facsimil autograf, întregește volumul.

Frumusețea și căldura cuvintelor de recunoștință și de admirație nu poate fi redată aici. Cititorul o va descoperi pe parcursul lecturării acestei cărți. Un gând, o idee centrală ce poate coagula imaginea-colaj a personalității lui Francisc László este cea a misiunii intelectualului, mărturisită ca „nucleu al propriei credințe, dar și substanță a propriei identități", și

anume, „împărtășirea necondiționată a cunoașterii acumulate” ... ca „legitimare morală” (Oleg Garaz, p. 190), ceea ce implică implică generozitate, responsabilitate, asumare, atribute prezente în fiecare dintre mărturiile discipolilor, colaboratorilor, prietenilor săi, care duc mai departe principiile și valorile „școlii muzicologice Francisc László ”.

SUMMARY

Mirela Mercean-Țârc

„Professor Ferenc László’s School of Musicology - Perennial Lessons and Testimonies”

Ferenc László (1937-2010) was a leading musicologist in Romania. This book (Editura Muzicală, Bucharest, 2020) is a collection of memories of his former disciples, official and informal alike; it contains also an *In memoriam* piano piece by Gy. Kurtág.
His main research areas were Béla Bartók (he was also a member of the Board of the Bartók Complete Edition in Budapest), as well as Bach, Mozart, and Liszt. He also published substantial works on Enescu, Kodály, Ligeti, and Kurtág. His 22 books and more than 2000 studies and articles are dedicated especially to the musical life of Transylvania from the 19th century onwards.
László published primarily in Hungarian, Romanian, and German (with translations into many other languages), promoting the culture of all the nations living in his native Transylvania.
After the political turn of 1989, he became strongly involved as a cultural organizer and manager, his best-known initiatives being the establishment of the Romanian Mozart Society and the Mozart Festival in Cluj, for which he secured the participation of some of the world’s greatest musicians and institutions.

Traducerea rezumatelor: Andra Apostu